

XOVp77: Úvod do filosofické antropologie

1. Téma: Filosofie a filosofování

Co je a co není filosofií, kdo, kdy a kde vyslovil její jméno a kdo se jako první filosofem nazval.

Slovo filosofie vzniklo jistým spojením dvou řeckých

filein = milovat

sofia = moudrost

První myslitel, který se **filosofem** nazval, byl údajně významný vědec prvního období antické filosofie **Pýthagorás** (asi 580 - 500 př.n.l.). Ten tvrdil, že pouze bůh může být moudrý, člověk, jako je on sám, může být pouze milovníkem moudrosti. Milovník moudrosti se snaží po celý život „ulovit pravdu“, ta je však v absolutní své podobě nedostížitelná, neuchopitelná, a proto filosof nalézá pouze její stopy, odlesky či části. Pro dnešního člověka je jistě zajímavé, že antičtí filosofové se považovali za lovce pravdy a otevřeně pohrdali tzv. lovci bohatství a slávy.

Nejslavnější z antických filosofů **Plátón** a **Aristotelés** nalézají první krok člověka k filosofii v **údivu**, čili opuštění každodenního a samozřejmého pohledu na svět kolem sebe. Zpočátku se začínáme divit věcem kolem sebe, žaseme nad dokonalým uspořádáním a souzvukem celé přírody, její krásou a bohatstvím. Tento údiv je výsledkem pohledu člověka „pod sebe a vedle sebe“. Ale to mu nestačí, zvedne hlavu a vidí nad sebou nebeská tělesa. Po důkladném pozorování nalezne i zde pravidelnost, dokonalost, řád, ale i krásu. Jeho údiv je věnován záhadám nebeské sféry a posléze záhadě všeobjímajícího světového řádu, který řídí sféry kosmické, pozemské i sféru lidskou. Filosof je tedy ten, který se diví. Diví se a je směšným těm, kteří se nediví. Je to asi tak, jak nám líčí tragikomická scénka ze života filosofa **Thaléta** (640-548 př.n.l.). Ten při své procházce po dvoře nehleděl pod své nohy, ale zkoumal hvězdnou oblohu nad svou hlavou. Tak se mu stala nemilá nehoda a spadl do jámy /možná i studny/. Děvečka, která mu pomáhala dostat se zpět, se mu smála a pochybovala o jeho schopnosti poznat tajemství hvězd, když není schopen poznat, co má pod svýma nohama. Německého filosofa **Hegela** (1770-1831) tato historika vyprovokovala k ironickému závěru, který uvádí, že lidé jako je zmíněná děvečka, nemohou spadnout do jámy nikdy, protože se v ní nalézají po celý svůj život.

K filosofii se však lze dostat i z poněkud jiného důvodu. Typický krok je krokem, který nalézáme na opačném konci vývoje lidského myšlení - ve dvacátém století. Německý filosof **Heidegger** (1889-1976) hledá cestu k filosofii skrze **pocit úzkosti**, který ho celého pohltí, momentu, kdy si uvědomí svou smrtelnost. **Úzkost je tísnivým pocitem z neznámého**, které nelze odstranit /naopak strach je strachem z něčeho konkrétního, např. psa, ten lze odstranit vyloučením zdroje strachu/. Tato cesta je typická pro filosofii, kterou nazýváme **existencialismem**. S ní je svázána i **absurdní situace, do níž se člověk dostává tím, že je vržen do světa, aniž chtěl** /nerozhoduje o svém narození, ani o narození do určité doby a situace/. Absurdní je i to, že je zodpovědný za svůj život i životy jiných, které svými činy ovlivnil. Takovéto východisko k filosofii uvádějí francouzští existencialisté **Sartre** (1905-1980) a **Camus** (1913-1960). Kam se poděl údiv, který provázel na cestě poznání i cestě k filosofii člověka již zašlých věků? Proč se člověk na počátku jedenadvacátého století už nediví? Diví se jenom blázni a děti? Mohou se divit nově objevenému ještě vědci či ještě neobjevenému filosofové? Může i nás, obyčejné smrtelníky, vytrhnout údiv ze samozřejmého pohledu na svět, přírodu, lidskou společnost i sebe sama?

Nahlédneme-li do učebnic dějin filosofie či do děl slavných i méně slavných filosofů, možná s překvapením zjistíme, že tito slavní mužové si kladli otázky, které si v určité životní situaci /viz cesty k filosofii/ klade mnohý z nás. Filosofové však pracují s čistou racionalitou, nehledají „praktické“ výsledky svých teoretických úvah a vůbec jim nevádí, že na některou ze

svých otázek nenaleznou odpověď. To však není důvodem k pocitu méněcennosti či panického útěku od otázek, které nás mnohdy trápí. Nevadí, že nejsme filosofové, že naší doménou není filosofie, pro obyčejného člověka je důležité, že je schopen takzvaného filosofování. I to je jistě projevem toho, co **Aristotelés** nazývá **Homo metaphysicus**. Právě filosofické tázání /možná i ve formě filosofování / je důkazem probuzení člověka metafysického v každém z nás.

Bylo by možno uvést mnoho takových otázek, vyberme však ty z nich, které nalezneme poměrně často ve filosofických spisech, i když precizněji formulované a jistě precizněji uspořádané /oddělení **otázek ontologických**, které se zabývají bytím- odkud mají věci své bytí, **gnoseologických**-poznání světa a jeho hranice...). My se naše tázání pokusíme **rozdělit dle obecnosti filosofických otázek:**

na otázky méně obecné :

Co je dobro a zlo, pravda, nepravda a lež, zločin a trest, krása a ošklivost, láska a nenávisť, popřípadě otázka po vzájemném vztahu těch spolu souvisejících.

na otázky obecné až nejobecnější :

Odkud je svět? Co je podstatou světa? Co je svět? Jaký je svět? Je svět? Je svět poznatelný? Je svět takový, jaký se mi jeví? Existuje Bůh? Čím je možno slovo Bůh naplnit? Jsem já? Co jsem já? Jaký smysl má můj život?

Vrstva filosofie a vrstva filosofování se tedy prolíná kladením mnohdy podobných otázek. Proto je pro člověka podnětné, aby využil dostupné literatury k hledání inspirace ke své možné odpovědi na naléhavé otázky, popřípadě inspiraci ke své konfrontaci s nimi. Ještě jeden filosofický impuls pro sféru filosofování je velmi podnětný. Je to nezbytná **metoda**, která je průvodkyní mnohých filosofů-**skepsse** /pochybování/. Tou by měl projít každý náš předpoklad i tvrzení, a to nejen týkající se našeho filosofování. U ní však rozumný člověk nezůstává. **Po skeptické zkoušce by to, co skeptici projde jako nezpochybnitelné, mělo být konstruktivně rozvinuto.**

3. Smysl filosofie pro řešení životních situací

Závažným **problémem současné filosofie** je otázka po jejím **smyslu pro člověka 21. století**. Není již mrtvou disciplínou, která oslovovala intelektuály dávných staletí? Nezahynula zároveň s údivem člověka nad úžasností světa?

Řadový člověk globální společnosti žijící konzumním způsobem života se ničemu nediví, vše je pro něj samozřejmé /východ slunce každé ráno, fotografie z nejbližších periferií vesmíru, stejně tak i úbytek ozónové vrstvy/. Diví se pouze děti /než usednou do školních lavic, kde jim učitel vysvětlí, že údiv je známkou méněcenné neznalosti/, podivínští vědci a blázni.

Je faktem, že v dějinách jsou celá dlouhá období, kdy se lidé bez filosofie obešli. Jsou to klidná období, kdy se věci nemění a lidé vystačí s tím, co jim sdělí a předají generace otců a dědů. Avšak v obdobích, kdy přichází k dynamickým změnám, děti nerozumějí svým rodičům (možná je ani jejich pohled na svět nezajímá) a rodiče svým dětem. V takovém světě právě žijeme, hledáme ve světě nové otázky a ty někdy úspěšně a někdy zcestně zodpovídáme. Proto by **současná filosofie především měla vyvádět lidstvo ze slepé víry v to, v co se právě věří, ke kritickému pohledu na svět**. Tato cesta nás vede od zaslepenosti /a nekritické poslušnosti/ ke svobodě a odpovědnosti. Člověk dnešního věku by se měl odpoutat od svého primárního údělu /obstarávání věcí v supermarketech bez souvislosti s tím, zda je vůbec potřebuje/ a vytvořit si čas na přemýšlení. Jedině **člověk, který umí kriticky uvažovat o sobě jako lidské bytosti, společnosti, v níž žije, popř. o úloze sebe sama v této společnosti**, se nestane snadným, lehce ovladatelným a zneužitelným prostředkem demagogů či ideologů. Přemýšlejme kriticky o problémech dnešního světa: kladech i záporech globalizace,

migračních vlnách valících se Evropou /zde o toleranci a pluralismu/, dlouhodobém soužití člověka se světem přírody, svobodě a zodpovědnosti, popř. o smyslu vlastní existence, hodnotách a penězích...Učme se nejdříve přemýšlet o věcech či jevech, které důvěrně známe - tady a teď, v místě, kde žijeme a v době, která nás tíží.

Pozn:

Toleranci označujeme schopnost i ochotu snášet nepříjemné věci. Současné multikulturní problémy ukazují, že pro trvalé soužití nestačí pouhá snášenlivost: odlišných skupin je třeba naučit si vážit. K tomu vede pluralismus. **Pluralismus** je postojem či názorem, který dává přednost mnohosti a rozmanitosti před jednotným a shodným. Např. kulturní pluralismus očekává, že vzájemné setkání různých kulturních skupin všechny obohatí.
